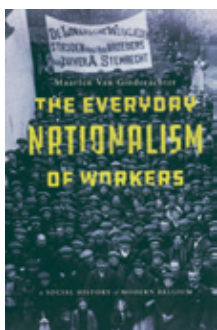

RECENSIES & SIGNALEMENTEN

NATIONALISME BELEVING BIJ BELGISCHE ARBEIDERS

LODE WILS

Maarten Van Ginderachter, *The Everyday Nationalism of Workers, a Social History of Modern Belgium*
Stanford, Stanford University Press,
2019, 265 pp.
ISBN 9781503609693

In 2005 publiceerde Maarten Van Ginderachter *Het rode vaderland. De vergeten geschiedenis van de communautaire spanningen in het Belgische socialisme* voor WO I, de vrucht van een doctoraat aan de Universiteit Gent. Het was een baanbrekend onderzoek naar het nationaal en/of etnisch

bewustzijn in de Belgische Werkliedenpartij (BWP), vanaf haar stichting in 1885 tot 1914, uitgediept voor het Vlaamse Gent, de Waalse Borinage en de hoofdstad Brussel. Daaruit bleken sterke verschillen tussen die drie belangrijke centra, al beleed de leiding bij allemaal hetzelfde socialistisch internationalisme, met een afwijzing van de bourgeoisiestaat waarin de arbeider geen politieke inspraak had.

Van Ginderachter heeft sindsdien zijn onderzoek voortgezet, de andere socialistische centra dan de drie genoemde er meer in betrokken, en meer dan tevoren ter vergelijking gebruik gemaakt van het internationaal nationalisme-onderzoek, bijzonder dat over de Oostenrijkse veelvolkerenstaat

(Cisleithanië). Voor Gent kon hij bovendien gebruik maken van een bron die een uitzonderlijk inzicht geeft in de opvattingen, nu eens niet van de leiding der partij, maar van haar arbeidersbasis: de strijdenpenning. Het socialistisch dagblad *Vooruit* publiceerde verschillende malen per week een intekenlijst voor de goede zaak, waarop de schenker een korte mededeling kon plaatsen, een oproep of een protest of spot of wat ook. Van Ginderachter onderzocht met zijn studenten een steekproef met 27.529 zulke “proletarische tweets” voor de periode 1886-1900. Het loonde de moeite!

The Everyday Nationalism of Workers, bestemd voor een internationaal publiek, behandelt in een eerste deel uitvoerig en zeer verhelderend de natievorming van boven af in het 19de-eeuwse België: door de verkiezingen, de nationale vieringen allerhande, het leger, de dynastie, de kolonisatie, het onderwijs. Het “arme-mensen-leger”, dat werd gerekruteerd door loting en plaatsvervangende werkte afstotend in de plaats van nationaal bezield. Zo ook het hautaine optreden van Leopold II, terwijl de kroonprins en latere koning Albert I integendeel sympathie won bij de socialistische arbeiders. Terecht benadrukt Van Ginderachter dat de natievorming werd afgeremd door de lamentabele stand van het volksonderwijs, dat was overgelaten aan de gemeentebesturen en de Kerk. De staat die in 1830 was gesticht voor “de vrijheid in alles en voor allen”, gaf onder die leuze niet alleen verstek inzake het onderwijs, maar ook inzake een sociale wetgeving die de arbeiders zou kunnen binden aan het vaderland.

Het tweede deel van het boek beschrijft dan

concreet de houding van de partij en vooral van haar basis. Bij de stichting van de BWP in 1885 werden de aansluitende verenigingen uitdrukkelijk vrij gelaten in de keuze van hun vlag, “rood, blauw, zwart, of driekleurig”. Inderdaad waren er in Brussel en Wallonië afdelingen die de Belgische driekleur voerden en de *Brabançonne* zongen: 1830 werd er geëerd als een nationale en sociale revolutie. Dat zou veranderen na de onderdrukking van de arbeidersrevolte van maart-april 1886 in Luik en Henegouwen, ten koste van vierentwintig doden. In de socialistische beweging zou de *Marseillaise* de *Brabançonne* vervangen, en de rode vlag de driekleur. Daarbij werden die laatste niet verworpen als nationale symbolen, maar als bourgeois- of klerikale emblemen. Zelfs in de Parti socialiste républicain (PSR), een door het revolutionaire Blanquisme beïnvloede Henegouwse afscheuring uit de BWP in 1887-1889, bleek dat “*national indifference could coexist with banal nationalism*”. Na de invoering van het meervoudig algemeen mannenstemrecht in 1894, gingen de partijkaders van de BWP de Belgische Revolutie en haar symbolen weer opeisen, als een arbeidersrevolutie die achteraf door de bourgeoisie gestolen was. Wel zou de partij in 1905 nog niet deelnemen aan de viering van 75 jaar bourgeois-koninkrijk. Maar tot de Wereldoorlog vorderde haar integratie in het België waarin de Werkliedenpartij de democratische vrijheden genoot, en deelnam aan het bestuur van steden en provincies, al had ze dan nog geen gelijk stemrecht.

In Henegouwen was al ten tijde van de Parti socialiste républicain, onder invloed van de toen heersende koude oorlog tussen Frankrijk en Duitsland, het Belgisch bewustzijn geladen met een sterke Latijnse solidariteit, ja met germanofobie die zich uitstrekte tot de Vlaamse beweging welke verdacht werd van pangermanisme. Aangewakkerd

door de heropleving van die koude oorlog vanaf 1907, ontwikkelde zich een socialistische deelname aan het wallingantisme dat zich uitgesproken keerde tegen de Vlaamse beweging, “*die de Franse eentaligheid van België aantastte*”. Dat veroorzaakte spanningen binnen de BWP, niet alleen met de federatie Antwerpen maar ook met de pragmatische Gentse leider Anseele. Die vroeg met klem bescherming van de Vlaamse arbeiders in Wallonië, en zou zich aansluiten bij de flamingantische eis tot vernederlandsing van de Gentse universiteit. Wanneer na de toepassing van een beperkte evenredige zetelverdeling in 1900 de klerikale hegemonie voortduurde, wekte dat ergernis onder de Waalse kameraden die het toeschreven aan de zwakte van het socialisme in Vlaanderen.

In de Vlaamse federaties was over heel de bestudeerde periode het Belgisch besef zwakker dan in de Waalse en in Brussel. Dat besef was aan de basis zelfs zwakker dan het Vlaamse bewustzijn, hoewel beide gegevens als vanzelfsprekend aanvaard werden, zo bleek uit de onderzochte tweets. De vermeldingen van België waren er eerder negatief, die van Vlaanderen positief. Maar een verband met de Vlaamse beweging was slechts in een tiental tweets te vinden. “*Het wederzijds onbegrip tussen socialisme en flamingantisme werd gestuwd door de onwil van de Vlaamse beweging om de strijd van de BWP voor democratisering te ondersteunen*”, stelt Van Ginderachter vast. “*De anti-flamingantische hartstocht van partij-kaderleden werd niet gedeeld door de basis*.” Wat die basis dreef, volgens de tweets, was afkeer niet zozeer van de bourgeoisie als van de katholieke kerk en partij, bijzonder van de christelijke arbeidersbeweging die zich in Gent uitdrukkelijk “*de antisocialisten*” noemde.

In een recensie kan de rijkdom van dit genuanceerde boek onmogelijk worden samenge-

vat. Ik wil alleen nog de aandacht vestigen op de uitvoerige vergelijking die de auteur maakt, in zijn epiloog, tussen het gebeuren in België en in Cisleithanië. Ze laat toe om een misverstand in de Vlaamse geschiedschrijving op te helderen. Camille Huysmans heeft in 1913 in de Vlaamse beweging het begrip 'cultuurautonomie' geïntroduceerd, dat hij ontleende aan de Oostenrijkse socialistische theoreticus Otto Bauer. Frans Van Cauwelaert en Julius Hoste Jr. hebben tijdens de Eerste Wereldoorlog dat woord opgepikt als aanduiding van hun "*Vlaams Minimumprogramma*", namelijk de officiële ééntaligheid (niet tweetaligheid) van Vlaanderen zoals van Wallonië. De cultuurautonomie op zijn Oostenrijks die Bauer en Huysmans bedoelden, werd tijdens de recente federalisering in Brussel ingevoerd: afzonderlijke culturele voorzieningen voor de twee taalgroepen in een gemeenschappelijk grondgebied. Huysmans wilde die tweetaligheid voor heel België, zoals Bauer een veeltaligheid voor heel Cisleithanië voorstond. De gescheiden territoriale ééntaligheid die in Vlaanderen zoals in Wallonië al vorm had gekregen in het interbellum, heeft Huysmans tot na de Tweede Wereldoorlog betreurd en had hij soms bestreden.

Ik hoop dat dit nieuwe, meesterlijke boek van Maarten Van Genderachter ook in het Nederlands zal verschijnen.